

поглиблення криміногенної ситуації в місцях скупчення нелегалів через створення злочинних угруповань національними діаспорами. Окрім того, Україна є досить привабливою країною для біженців та шукачів притулку, кількість яких щороку збільшується. Згідно з даними Держаної міграційної служби України станом на 2011 рік переважає кількість біженців з країн Азії (Афганістан, Вірменія) та Африки [5].

Все вищезазначене вказує на необхідність адекватного реагування з боку держави й суспільства на виклики та загрози, пов'язані з розвитком міграційних процесів в Україні та Європейському Союзі, частиною міграційного простору якого виступає і наша держава. Існує нагальна потреба для створення сприятливих умов ведення малого та середнього бізнесу (що реально дозволило би зберегти найбільш пасіонарну частину українського суспільства, що традиційно шукає застосування своїх можливостей за кордоном). Окрім того, держава зобов'язана забезпечити захист прав українських громадян, що працюють за кордоном, водночас не забуваючи про необхідність заохочення емігрантів повернутися до України.

Враховуючи неминучість приходу до України мігрантів з менш розвинених держав, Україні необхідно приділити особливу увагу регулюванню імміграції, заохочуючи приїзд більш освічених та кваліфікованих іммігрантів. Також важливим моментом є визначення регіонів для розселення іммігрантів, розробка програм інтеграції міграційної спільноти та працевлаштування. Водночас є потреба посилення контролю на східних кордонах України для зменшення потоку нелегальних мігрантів з країн третього світу.

Надзвичайної ваги набуває проблема регулювання внутрішньої міграції, розвиток якої дозволив би регулювати співвідношення соціально-економічного розвитку України

та розвинути ринки праці всередині держави. Розвиток та контроль внутрішньої міграції зміг би задовольнити потреби ринку праці України та стати реальною альтернативою виїзду українських громадян за кордон [7, с. 28–29].

1. Аналітична записка «Україна 2020: демографічні та міграційні виміри безпеки». – К.: УІПП, 2012. – 20 с. 2. Гнатюк Т. О. Сучасні міграційні процеси: світові тенденції, європейські та українські особливості / Т. О. Гнатюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Politology/2007_56/56-19.pdf. 3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/ds/kn/kn_u/kn1111_u.html. 4. Доповідь щодо торгівлі людьми Державного департаменту США, 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/g/tip/ris/tiprpt/2010/>. 5. Кількість біженців в Україні по країнам походження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.dmsu.gov.ua/uk/dijalnist-dmsu/dijalnist-tprb.html>. 6. Мазука Л. І. Новітні міграційні спільноти в Україні: можливості та проблеми / Л. І. Мазука // Стратегічні пріоритети. – 2009 р. – № 3 (12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/4.pdf. 7. Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування / О. А. Малиновська. – К.: НІСД, 2011. – С. 28–29. 8. Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf. 9. Нелегальна міграція: Реалії ЄС у галузі трудових відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rozum.info/publ/6-1-0-89>. 10. Офіційний вебсайт Міністерства праці та соціальної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=81570&cat_id=34946. 11. Прибиткова І. М. Сучасні міграційні процеси в Україні / І. М. Прибиткова. – Березень 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: novisa.com.ua/upload/file/migration%20process%20in%20Ukraine,%20Prybytkova%20Ukr.pdf. 12. Управління міграцією в Чорноморському регіоні: Молдова, Румунія та Україна (Тристороння доповідь, листопад 2008 року). – К.: МЦПД, 2008. – 51 с. 13. Щодо доцільності застосування міграційної амністії в Україні // Міграція: Інформаційно-аналітична газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/news/open-forum/ua-regarding-the-usefulness-of-migration-amnesty-in-ukraine/>. 14. Юськів Б. Міжнародна трудова міграція в Європі на початку XXI століття / Б. Юськів. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sup/2011_22/Rozdil_3/11_Yuskiv.pdf.

Лілія Підгорна

Творчість Миколи Костомарова як вияв національної самобутності у добу романтизму

У статті наголошено на тому, що початки діяльності Миколи Костомарова припали на той період, коли відбувалося становлення фольклористики як науки, коли фольклористи були водночас і збирачами, і дослідниками народної творчості. Великий інтерес був зумовлений передусім тим, що в її текстах дослідники прагнули відшукати сліди давньої історії, збагнути дух народу.

The accent of the article is done on the fact that the scientific work of Mykola Kostomarov began at the time, when folklore as a science was still in developpe. That is why the folklore researchers were at the same time the both, collectors as well as investigators of the folk. Great interest to folklore was conditioned by the fact, that researchers tried to find in the texts the traces of ancient history and to understand the national spirit.

У збірці Миколи Костомарова «Народні пісні, що зібрані у Західній частині Волинської губернії 1844 року» вміщено 12 пісень «побуту козацького, декотрі з примітками («Козак посилає коня до матері», («Козак посилає коня до батька» «Козак і мати», «Дівчина будить козака в степу», «Козак просипає похід», «Козака проганяють чарами в Україну», «Прощання козака з дівчиною і повернення хворим», «Розмова козака з орлом», «Від'їзд козака і дівчина», «Звістка від орла про смерть козака», «Козак у дорозі», одна пісня – без назви).

Тема смерті козака є доволі поширеною у піснях цієї групи. Зазвичай у них немає опису чи то битви козака, чи його поразки. Смерть героя описана досить традиційно: почаста «козак в траві лежить», у ногах у нього – «коник плаче», а в головах – «ворон кряче».

Мотив у пісні «Козак посилає коня до матері» є подібним до тексту «Козак посилає коня до батька»: кінь приносить матері чи батькові звістку про смерть козака, який лежить на полі битви. Цей мотив часто зображають у вигляді шлюбу козака «з жовтою ямкою» чи «могилочкою». Загибель козака

тут часто подано як опис весілля: Не плач, мати, не журися: / Уже твій син оженився, / Да взяв собі подолянку, / В чистім полю жовту ямку [8, с. 240]. Вже твій син оженився, / Узяв собі королівочку: / В чистім полі могило очку [8, с. 241].

У примітці до пісні М. Костомаров акцентував на давності мотиву умовного шлюбу козака із землею і вказував на його поширеність: «Направлення коня до рідних з вісточкою про смерть воїна і зображення смерті на полі битви у вигляді шлюбу з землею – образи, спільні для слов'янської і новогрецької народної поезії» [8, с. 240].

Трагізм пісні підсилюється почуттями матері, яка веде діалог з конем – вірним другом його сина, запитуючи про причини неповернення козака додому: Ой коню ж мій вороненький, / А где ж твій пан молоденький, / Чи ти його в морі втопив, / Чи ти його в війську згубив? [8, с. 240].

Діалогізація, котра виступає складовою драматизації кожного епізоду, надає пісні вираження почуттів персонажів, викликаючи тим естетичну реакцію. Адже відомо, що з погляду психології, – «мистецтво є необхідна розрядка

нервової енергії і складний засіб урівноваження організму й середовища в критичні хвилини нашої поведінки» [2, с. 324].

Смуток, тривога матері передана за допомогою форми неможливого: *Возьми, мати, піску жменю, / Посій його на каменю; / Ой коли той пісок зійде, / Тоді твій син з войська прийде* [8, с. 240].

Переживання батька за долю сина не менші за материнські: *Ой журиться, да й на ліжку лежить, / Праву ручку коло серця держить* [8, с. 241].

Відомо, що вірним другом козака є «конь вороненький» – «як давній вірний супутник людини, кінь символізує відданість, швидкість, витривалість» [5, с. 286]. Колірний код «вороненький» – «чорний із синюватим полиском» [5, с. 117] мабуть не випадковий. Адже чорна барва часто пов'язана з кольором ночі, смерті.

Не випадковим видається нам образ «коня-сироти», котрий приносить матері звістку про загибель сина. Адже «сирота» передбачає те, що кінь залишився без свого вірного господаря.

Символічне значення у пісні має ворон – «птах із блискучим чорно-синім оперенням; нечистий птах, пов'язаний із світом мертвих» [5, с. 115]. Як бачимо, його колірна характеристика співпадає із значенням «вороненький» і також несе у собі смислове навантаження «вісника смерті». Не випадково, у «піснях приносить матері звістку про загибель синів» [5, с. 116].

І. Франко інтерпретував пісню про смерть воїна в степу як найдавніші зразки творів української соціально-побутової лірики. Важливим прийомом у тексті є засіб «обговорюваної антитези» то в повній, то в стисnutій (без текстової заперечної частини антитези, що є самозрозумілою): *– Ой коню ж муй вороненький, / А где ж твій пан молоденький? / Чи ти его в морі втопив, / Чи ти его в войську згубив? / – Не плач, мати, не журися: / Уже твой син оженився, / Да взяв собі подольянку, / В чистім полі жовту ямку»* [8, с. 240].

На думку відомого дослідника поезики української народної пісні О. Дея, «антитеза нагромаджує й загострює почуття материнської тривоги в цій пісні настільки, що прямолінійно розрядити його було б і жорстоко, і неетично, отже, і всупереч народній естетиці. Тому в пісні з'являється характерний і постійний для даної теми засіб евфемістичного пом'якшення прямого гострого змісту, суворої правди дійсності. Динаміка емоцій завдяки такому сполученню композиційних компонентів йде по лінії контрастування – від поступового напруження до повільного розслаблення в розв'язці» [3, с. 203].

Мотив пісні «Козак і мати» – змалювання непростих стосунків між матір'ю і сином. З одного боку, мати зображена у пісні такою, що б'є свого сина, а він обіцяє їй втекти від неї в Україну. З іншого боку, мати гордиться вродою і мудрістю свого сина-козака: *Подивлюся, муй сину, на тебе, / Чи єсть такий козак на Україні, / Як ти в мене, муй сину вродливий* [8, с. 242].

Окрім цього, у пісні показано переживання героїні за долю свого сина, котра журиться, що якщо син її буде «пострелян, порубан», як буде «в степу помірати», хто поміє його рани чи оплаче смерть.

Почуття сина виражені оптимістичними нотами: *В полі, мати, друбен дождик іде – / Ой той мині раноньки промие. / В полі, мати, чорний ворон кряче: / Ой той мені голову оплаче!* [8, с. 242].

І у цьому тексті козацької пісні є образ «чорного ворона», що символізує смерть і виступає в якості представника потойбічного світу.

До пісень більш давньої історичної доби можемо віднести, очевидно, пісню «Дівчина будить козака у степу», у котрій маємо згадку про турків. Тема твору – мати виражає сина у військо. Головний мотив пісні – зображення любовних почуттів дівчини до козака, а допоміжний мотив – втрата козаком свого вірного побратима – коня, котрого забрали турки. Козак прагне допомогти своєму другові, однак почуття дівчини до козака є сильнішими: *Хай кунь пропадає, – другий буде: / Тебе зарубають – міні жаль буде. / Хай кунь пропадає і сіделечко: / Тебе зарубають: – моє сердечко! / Где-сь ти, дівчино, мене вірно любиш, / Що до кониченька мене рано будиш? – / Як би я тебе, козаче, не любила, / То й до кониченька рано б не будила!* [8, с. 243].

У творі маємо образ дороги, що «символізує мандри, похід, далекі світи» [5, с. 196].

Важливим засобом однорядного розгортання ситуації в народній пісенності є трикратність, або троїстість, яка за твердженням О. Дея, «найпростіша і найкоротша форма композиційного засобу однорядного нагромадження предметності й чинності в народних піснях. Адже три – мінімальне число, що творить ряд, який виражає певну закономірність. Активне вживання троїстості у пісенності є, таким чином, своєрідним втіленням властивої народній поезії тенденції до економності художніх засобів» [3, с. 158]. Саме, «економічність» таких засобів зображена у формі однорядних об'єктів, що виражають широку просторову картину, де градація йде від найменшого до найбільшого: *Іде козак, іде поле і другеє, / На третє поле козак із'їжджає* [8, с. 242].

Мотив втрати козаком через дівчину є домінуючим у пісні «Козак просипає похід». Хоча козак зазнав багатьох утрат (кінь, сідельце, нагайка, ласка у пана), до дівчини він не відчуває негативних почуттів. Це видно із народнопоетичних характеристик героїні: вона – «дівчинонька – серце», «умна – розумна», «дівчина – кохана», «дівчина – коханка». Такий перелік позитивних рис героїні свідчить про її красу зовнішню і внутрішню.

Є у збірнику пісня, яку М. Костомаров зафіксував без назви. Тематика твору – багатоаспектна: почуття козака до дівчини, туга героїні за козаком, стосунки козака і пана. Герой відкрито показує свої почуття, а дівчина перечить йому, боячись неслави: *Не ходи, козаче, до мене: / Буде слава на тебе й на мене* [8, с. 244]; *Козак щирий у своїх намірах: / Я тієї слави не боюся: / Кого вірно люблю, стану обоймуся* [8, с. 244].

Використовуючи прийом контрасту, дівчина говорить про перешкоди для коханого: *Ой не ходи, козаче, горами, – / Переросла дорожка чарами. – / Єсть у мене коник вороненький: / Перескоче ті чари лихенько! / Не ходи, козаче, под низом, – / Переросла дороженька хмизом. – / Єсть у мене топорець гостренький: / Той висіче чагар густенький!* [8, с. 244].

Звичайно, козак безперешкодно долає усі перепони. Друга частина пісні переповнена почуттями туги дівчини за козаком: *Пусти мене, муй пане, до-дому: / Розигрався сив кунь подо-мною; / Затужила дівчина за мною!* [8, с. 245]. Далі – опис стосунків героя з паном: *Кажу коня і до стані взяти, / А тебе в кайдани оковати* [8, с. 245].

Завершення пісні у гумористичному ключі – козак просить пана «не кувати в кайдани», а «закувати в шинкарочки в хаті»: *А в шинкарки мед-вино й горілка, / А ще к тому хороша дівка. / Буду медок попивати, / Буду дівку підмовляти* [8, с. 245].

Ця пісня має інший варіант. У примітці до тексту, М. Костомаров зазначав, що «пісня ця не з побуту старих україн-

ських козаків, а з побуту козаків під час занепаду козацтва на заході південно-західної Росії, коли козаками називалися панські слуги чи звісткові» [8, с. 245].

Мотив пісні «Козака проганяють чародійством в Україну» – мати виганяє з допомогою чар козака з Волині за любов до дівчини. У примітці до пісні Микола Костомаров акцентував на використанні «наговореної води» з метою, щоб герой припинив свої стосунки з її донькою. Важливе значення у тексті займає психологічний паралелізм: Стоїть явір над водою – на воду схилився / З України до дівчини козак одклонився [8, с. 246].

Значимим у посиленні ідейно-естетичного сприйняття образу в піснях з паралелізмом має народнопісенна символіка. Вона приховує у собі своєрідне трактування і певне емоційне наповнення. Порівняння хлопця з явором викликає враження суму, смутку героя, його переживання через розлуку з коханою. А вже відомо, що «явір» – прекрасне сумне дерево, котре у малоруській поезії пов'язане з горем людським [6, с. 77]. Поетичний символ чистої води – невіддільний від теми кохання у народнопісенній творчості.

Текст пісні «Прощання козака з дівчиною і повернення хворим» можна умовно поділити на дві частини: мотив першої – козак збирається у похід; мотив другої – повернення героя додому пораненим і опис його почуттів до дівчини. Проводжаючи коханого, героїня «слізюньками умивається», а дожидаючись милого з походу: Витоптала черевички, на дорогу вибігаючи; / Виплакала чорні очі, тебе, серце, виглядаючи! [8, с. 247].

Так зображено почуття, переживання дівчини за повернення свого коханого.

У другій частині зображено почуття козака до коханої, який зізнається у вірності: *Зв'язи міні, дівчинонько, головоньку да китайкою: / Буду тобі вірним другом – ти мині коханкою. / Зв'язи міні головоньку шовковою да хустиною: / Буду тобі вірним другом, а я тобі дружиною* [8, с. 247].

Мотивом туги дівчини за козаком проіннята пісня «Розмова козака з орлом». Твір побудований у формі діалогу між орлом і козаком: Чи був, орле, чи був орле, в моїй стороні? / Чи тужить же моя мила по міні? [8, с. 247].

Образ орла – символічний. За М. Костомаровим, – орел означає велич і задоволення. У текстах орел часто виступає в якості посередника у спілкуванні між матір'ю і сином, козаком і коханою. Дівчина наділена рисами вірності, у своїх почуттях до героя, прагненням дочекатися свого милого із походу: Білу ручку правесеньку край серця держить, / А лівою подпирається, / Бо свого миленького сподівається [8, с. 248].

Епітет «миленький» підсилює у цьому контексті почуття дівчини до коханого і виконує емоційне навантаження, що знаходить відображення у переживаннях закоханих. А вже свого часу М. Максимович, окреслюючи художню сутність епітета, писав: «Епітет походить і існує від бажання означити предмет найменування істотної, головної його властивості і від народного поняття і смаку» [7, с. 555].

У формі чергування запитань і відповідей побудована пісня «Від'їзд козака і дівчини». Наявні тут анафоричні й епіфоричні паралелізми виражають певний емоційний заряд. Відомо, що паралелізм запитань і відповідей носить назву антифонічний паралелізм (термін В. Жирмунського). Пісня «Від'їзд козака і дівчини» побудована на такому паралелізмі та довільній послідовності дії: (хусти прати → сушити → прасувати → їсти → жити з козаком): Що будеш робила, / Дівчина єдина / На Україні далеко? / – Буду білі хусти прати, / – Сріблом-золотом вишивати! / – Козаченько-серденько! – / Де-ж

ти будеш прати, / Дівчино-кохана, / На Україні далеко? / – Ой на крутій же горі, / – На білому камені... і т. д. [8, с. 248].

Почуття щасливого життя з козаком конденсується в цій пісні комплексом епіфор, анафор і рефреном «Козаченько-серденько», «На Враїні далеко», що об'єднані в органічну емоційно-змістову та ритмічну структуру.

Рефрен «На Враїні далеко» звучить як тематичний лейтмотив, його підсилює дієслівний ряд: «прати», «вишивати», «сушити», «прасувати», «їсти», «жити», а вся композиція твору виконує емоційне навантаження.

Цікавий образ «білих хустів», які дівчина буде «сріблом-золотом» вишивати. Така колористична барва означає красу і достаток. Образ «білого каменя», де героїня буде прати, символізує чистоту і світлість. Образ «буйного вітрочку», що змальований так поетично, є помічником героїні, бо на ньому вона буде «сушити хусти». На думку М. Костомарова, епітет «шовковий» означає прекрасний, дівчина цим хоче показати, що шнурок, на котрому вона буде сушити хусти, для неї буде як шовковий [8, с. 249]. А на «крутій горі» на «тесовім столі» дівчина прасуватиме.

Сюжет пісні «Звістка від орла про смерть козака» можна умовно поділити на три частини: перша – прощання козака з матір'ю; друга – орел приносить матері звістку про смерть сина; третя – мати веде розмову з іншими своїми синами. Вже перші рядки (паралелізм), знайомлять нас з козаком «без щастя, без долі»: Ой виїду я, виїду на гору крутую! / Ой стану я, подивлюся на воду биструю; / Щука риба в морі гуляє до волі, / А я, бідний вдовин син, без щастя, без долі.

Син збирається в дорогу, а мати пропонує йому сідлати «коня вороного». Уже кольористика «вороний» налаштує нас на негативне передчуття, яке може статися з геросем.

У другій частині відбувається діалог між матір'ю і «орлом сивокрилим», який приносить звістку про смерть сина, адже орел «на чуб наступає, очі колупає» героєві. Бо «орел», зазвичай, у народнопісенній творчості виступає символом смерті, представником світу мертвих. На думку М. Костомарова, «орла мати питає про сина, коли думить сизокрилий. Недаром – каже йому мати, ти далеко буваєш, далеко бачиш! Очевидно, бачив ти і мого сина? І справді, часто він його бачить: не раз йому доводилося бути єдиним свідком смерті козака» [6, с. 99–100].

У заключній частині – образ матері-вдови, яка розмовляє зі своїми іншими дітьми, котрі дорікають їй, що не поженила їх, а мати говорить про причину неодруження дітей – молоді літа.

Завершує цикл козацьких пісень, які зібрав на Волині М. Костомаров, пісня «Козак у дорозі». Незмінними помічниками героя виступають «місяць ясний», який має «показати в степу всі дороги» та «соловейко маленький», який повинен «вивести козака з гаю на дорогу, защебетати на три голоси». Голос соловейка, на думку М. Костомарова, має логічне значення; козак, сумуючи за рідною стороною «на чужині» просить соловейка защебетати йому [6, с. 96].

Аналізуючи козацькі пісні, записані М. Костомаровим на Волині, переконуємось, що «глибока філософічність, витончена висока майстерність психологічного зображення і всього комплексу поетичальних засобів – це універсальна риса національної специфіки українського фольклору» [4, с. 21].

Отже, досліджуючи записи історичних народних пісень козацького періоду, М. Костомаров засвідчив неповторність української ідентичності та ввів у європейський науковий обіг величезний масив фольклорного матеріалу.

1. *Войтович В.* Українська міфологія / В. Войтович. – К.: Либідь, 2005. – 664 с. 2. *Выготский Л. С.* Психология искусства / Л. Выготский. – М., 1965. – 583 с. 3. *Дей О.* Поетика української народної пісні / О. Дей. – К.: Наукова

думка, 1978. – 250 с. 4. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору (матеріали до лекцій) / І. Денисюк // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2003. – Вип. 31. – С. 3–22. 5. Жайворонок В. Знаки української етнокультури / Віталій Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с. 6. Костомаров Н. Об историческом значении русской народной поэзии / Н. Костомаров // Костомаров Микола. Слов'янська міфологія. Вибрані праці

з фольклористики й літературознавства. – К.: Либідь, 1994. – С. 44–200. 7. Максимович М. Песнь о полку Игореве / М. Максимович // Максимович М. Собр. соч.: В 3-х т. – К., 1876. – Т. 3. – С. 498–563. 8. Малорусский литературный сборник. Издал Д. Мордовцев. Народные песни, собранные в западной части Волынской губернии в 1844 г. Н. Костомаровым // Саратов, 1859. – С. 181–553.

Ренат Ріжняк

Історія створення правового забезпечення побудови в Україні інформаційного суспільства: контекст інформатизації вищої освіти

У статті досліджується розвиток інформатизації вищої школи України на початку XXI століття в частині вивчення правового забезпечення побудови в Україні інформаційного суспільства та поглиблення результатів виконання державних і галузевих (освітніх) програм інформатизації.

The article examines the development of Ukrainian high school informatization in the early 21st century in the part of studying the history of the legal support of creation of information society in Ukraine and deepening the results of governmental and industrial (educational) programs of informatization.

Важливим аспектом інтеграції українства в європейську співдружність є орієнтація нашої держави на створення інформаційного суспільства та інтеграцію до інформаційного суспільства Європи. Важливу роль у реалізації таких прагнень українства відіграє рівень причетності до розв'язання задач побудови інформаційного суспільства української вищої освіти, а саме – рівень розвитку її інформатизації. Зрозуміти та виявити особливості наукового обґрунтування і прогнозування розвитку інформатизації вищої освіти можливо лише за умови вивчення еволюції наукової думки про інформатизацію вищої школи України, встановлення основних закономірностей розвитку науки інформатики, апаратного та програмного забезпечення процесів інформатизації вищих навчальних закладів, дослідження історії розробки та затвердження правового забезпечення інформатизації. Науково-історичні дослідження з історії інформатики та інформатизації в основному окреслювали періоди зародження та становлення науки інформатики, розвитку її технічних засобів. Серед таких досліджень найбільш яскравими є наукові праці, присвячені вивченню історії інформатики в СРСР та Україні – роботи Л. Г. Хоменка [21] (розвиток вітчизняної кібернетики та інформатики), І. В. Сергієнка [16] (становлення інформатики), Б. Н. Малиновського [10] (історія обчислювальної техніки), В. І. Онопрієнка та М. В. Онопрієнка [11; 12] (розвиток наукових шкіл з інформатики). Проте історія правового забезпечення процесів інформатизації вищої школи України не була предметом систематичних та ґрунтовних досліджень науковців.

В Україні, починаючи з 1985 року, в основному була сформована законодавча база, яка забезпечила і забезпечує по теперішній день проведення інформатизаційних процесів у вищих навчальних закладах держави: протягом 1985–1991 років відбувалося напрацювання практичного досвіду з документального забезпечення комп'ютерної грамотності учнів середніх навчальних закладів та правових основ широкого впровадження електронно-обчислювальної техніки в навчальний процес загальноосвітніх шкіл, училищ, технікумів, інститутів та університетів; протягом 1992–1998 років створювався правовий базис інформатизаційних процесів у суспільстві, економіці, управлінні державою, науці та освіті (і, зокрема, у вищій освіті), формувалася центральний орган виконавчої влади, відповідальний за процеси інформатизації; протягом 1998–2008 років розроблялася, затверджувалася та виконувалася Національна програма інформатизації; створювалася правова база для реалізації регіональних та галузевих програм інформатизації; з 2008 року – відбувалося правове забезпечення побудови інформаційного суспільства та законодавче

вдосконалення результатів виконання державних – галузевих та регіональних програм інформатизації.

У цій статті ми маємо за мету конкретизувати виклад основних фактів про розвиток інформатизації вищої школи України на початку XXI століття у контексті дослідження історії правового забезпечення організації побудови в Україні інформаційного суспільства. Досягнення мети дослідження буде здійснюватися шляхом розв'язання таких задач: а) аналіз історії створення законодавчої бази інформатизації вищої освіти України на етапі побудови в Україні інформаційного суспільства та підведення підсумків виконання державних і галузевих (в тому числі освітніх) програм інформатизації; б) визначення основних закономірностей та характеристик правового забезпечення та його значення для проведення інформатизаційних процесів у вищих навчальних закладах України.

Про орієнтацію України на створення інформаційного суспільства та інтеграцію до інформаційного суспільства Європи вперше було законодавчо заявлено в Указі Президента України від 11.06.1998 року «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» [18] та Указі Президента України від 14.09.2000 року [19], яким була схвалена подана Кабінетом Міністрів України «Програма інтеграції України до Європейського Союзу» [14]. Слід відзначити високий ступінь опрацювання деталей та структурних компонентів цього документу, адже структура Програми була визначена з урахуванням досвіду країн-кандидатів на вступ до ЄС. У Програмі охоплено практично всі сфери суспільного життя держави з метою досягнення критеріїв, що впливали з цілей валютного, економічного та політичного союзу держав-членів ЄС і сформульовані Радою ЄС в червні 1993 р. у м. Копенгагені. Тому Програма містила 140 розділів, кожний з яких складався з таких частин: а) поточна ситуація; б) короткострокові (2000–2001 роки), середньострокові (2002–2003 роки) та довгострокові (2004–2007 роки) пріоритети; в) зазначалися інституційні потреби, фінансові потреби. У розділі 13 «Інформаційне суспільство» в якості короткотермінових пріоритетів (2000–2001 роки) були окреслені завдання: а) проведення підготовчих робіт з гармонізації існуючих і розроблення нових нормативно-правових актів про інформатизацію і зв'язок в Україні відповідно до вимог ЄС; б) налагодження співробітництва з ЄС щодо долучення до проекту побудови інформаційного суспільства; в) створення передумов для обміну інформацією з питань охорони здоров'я, культури та освіти з використанням новітніх інформаційних технологій; г) створення системи